

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 28. septembra 1887.

Obsseg: Kompost ali gnoj mešanec. — Pravi čas oranja. — Šota kot nastelj. — Gospodarske novice. — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Nasledki „šnopsa“. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Kompost ali gnoj mešanec.**

Gnoja nimamo nikoli preveč. On je potreben sleharnemu gospodarstvu, ki brez njega hira in propada. Ta resnica je povsod in uže od nekdanj znana.

Tem bolje se moramo čuditi, kako je mogoče, da ljudje toliko gnojil napravijo in potratijo, da se brezkoristno poizgubijo. Vsaki dan požgejo ali v vodo pomečejo kmetovalci premnogo najboljših gnojil.

Gnoj vpliva na rastline po tvarinah, ki se v njem nahajajo. Katera šara takih tvarin v sebi nima, ta ni gnoj. So pa zlasti tri tvarine, ki so najbolj gnojivne: dušik, fosforova kislina in kali. Rastline teh potrebujejo in rastejo tako, da jih v sebe vsprejemajo. Ako tedaj rastline v zemljo spravimo, razkrojijo se ondi, razpadejo v tvarine, iz katerih so sestavljene bile. Te tvarine služijo pa sedaj drugim, novim tvarinam v hrano, ali z drugo besedo: one so gnoj; toda če rastline poprej gredo skoz živalsko truplo, razkrojijo se še boljše. In iz tega je razvidna vrednost hlevskega gnoja proti gnojenju s samimi rastlinami, ki so bile v zemljo zakopane. Sicer pa so rastline vsakako dober gnoj!

Bodi pa, da rastline in njih odpadke za gnojenje zbiramo, bodi da rastline živini polagamo in hlevski gnoj rabimo, vselej krmimo, gnojimo zemljo z dušikom, fosforovo kislino in kalijem.

Imamo pa še eno sredstvo, rastlinam pomagati do gnoja, ki upliva na-nje, kakor hlevski gnoj, čeravno njegove tvarine niso šle skozi živalska trupla. To sredstvo je kompost ali gnoj mešanec. V njem lahko skupljamo vse tvarine, ki so potrebne rastlinam.

Na ta način pomnožimo tudi hlevski gnoj, pa nas ne stane ničesar drugega, kakor malo več skrbi za dobro

gospodarjenje. Treba je le nekoliko več storiti za kompost in ugodni učinki bodo se kmalu začeli kazati.

Pred vsem moramo kompostni kup dati nanašati mogoče blizu gnojišča. Najbolje postavljen je tako, da gnojnica v njegov kup odteka in se odceja. V podlago mu služi plast prsti, tudi kisla šota je dobra. Plast bodi 30—50 cm. visoka. Na to plast nanašamo vse, kar od rastlinstva kot sicer neporabno odpade. Vse takošne reči se pobirajo po kuhinji, dvorišči, vrtu, stezi itd. Z bližnjih stez se naj pobere vse, kar tje ne sodi, ter spravi na kompost. Cestnikarji strgajo blato s cest ter je zlagajo ob robih na kupe. Močno vstreže se njim, ako kdo one kupe pograbi in odpravi. Za kompost so izvrstni. Človeški odpadki se naj tudi na kompost spravljajo, s pepelom potrosijo in s prstjo pokrijejo.

Dodene se lahko še vsakovrstna šara, plevel, raztrošeno seno, slama, korenje itd. Vse vkup zloži se nad prsteno plast 50—70 centimetrov debelo. Na to nanosi se zopet tolika plast prsti. Tako se nadaljuje, dokler ni ves kup 1½ metra visok. Zavreči se ne sme nič; smeti vsakovrstne, stiri, pleve, strohnena slama, sploh vse, kar od rastlinstva za drugo rabo ni, sodi na kompostni kup.

Ko je kompost, ali prav za prav rastlinski del njegov, s prstjo pokrit, napelja se na-njo od gnojnične jame gnojnica, da jo vso premoči.

Rastlinske tvarine v kompostu začnejo trohneti in zatem kaže vsaki peti teden kup premetati in prekopati z lopatami po dvakrat. Tako dobimo izvrsten gnoj, ki je za vsako porabo, na njivah, vrtih, vinogradih in travnikih.

Hočemo še umetnih gnojil posluževati se, lahko jih dodajamo kompostu, kedar ga prekopavamo. Vrhka spusti še gnojnice, zmešane z vodo. Takov gnoj je močen in daje izvrstnih učinkov.

Skoraj ni verjeti, koliko gnoja se na ta način pripravi, ki bi sicer pod izgubo šel. Brez komposta je gnojnica večidel malo porabna in odteka brezkoristno na ceste, v grabne, v bajerje.

Recimo: funt kalija velja povprek 10 kr., funt fosforove kisline 13 kr., funt dušika 40 kr. Iz tega bode vsakemu jasno, da mora dober kup komposta biti veliko vreden.

Najboljši čas kompost odvažati na njive je čas jesenski. Zrak je tedaj vlažen in pospešuje konečno razkrojitev in pomešanje gnojivnih tvarin s prstjo njivino.

Pravi čas oranju.

Tudi dandanašnji, ko je cena žitom silno padla, velja še zmiraj kot glavni sadež v sleherni kmetiji zimina, zlasti rž v bolj lahkih in srednjih zemljah. Da je cena žitom toliko nizka, to je zakrivila konkurenca inozemskega žita pa diferencialne tarife naših železnic. Vkljub temu pa smemo reči, da kmetovalec ne more pustiti žita, ne more pogrešati rži. Te potrebuje za kruh, juho, rženi šrotanec konjem, ržene otrobi svinjam, kravam, teletom, rženo slamo za rez in steljo. Zraven rži naj daje kmetovalcu največ skrbi krompir in krminske rastline.

Pred vsem je treba bolje skrbnega oranja, ker sedaj se malo stori. Vzroki so mnogovrstni, s katerimi kmetovalci izgovarjajo svojo popustljivost: ta ima pre-slabo živino, da bi globoko oral, unega plug ne velja nič, tretji hiti, četrti dela, kakor je deda in očeta delati videl in ta sta vendar-le se preživila. Plitvega oranja se toraj mnogo kmetovalcev drži, kar bi naj ne bilo. Izvzemši zeló lahko peščeno zemljo kaže skoraj povsod popustiti sedanje revno rovanje, ki je v navadi namesto pravega, izdatno globokega oranja. V srednjih in dobrih zemljiščih bi naj plitvo oranje popolnem odpravili. Najbolj občuti kmetovalec slabe nasledke preplitvega oranja pri krompirji in repi

Na dalje orjejo kmetovalci preveč spomladi. Takošno preobilno oranje več škoduje, nego hasni. Posebno če so njive izsušene, mora se kolikor mogoče najmanje orati, tedaj le takrat, kedar hočemo gnoj podorati, namreč za okopavne sadeže. Za vso drugo jarino kaže bolje, ako njive jeseni preorjemo, spomladi pa le povlačimo za sejatev. Zimske vlage ohrani se tako veliko več in za dalje časa, kar je zlasti ob sušnih letinah velike vrednosti. Po nekod rabi za rahljanje tako imenovana nemška motika „Ruhrhaken“. To orodje za takošno delo ni, rahlja samo površno zemljo, to pa še nepopolno, in jo izsuši. Sodi le bolje za ogrebanje okopavnih sadežev.

Plevel, piriko potegne z njive najbolj čisto plug in brana z zakrivljenimi zobmi. Dostikrat spravijo tudi seme pod grudo zeló nemarno z lehkimi branami. Čudovito branijo se pa zoper valjarje, zlasti zoper valjarje iz železa lite, ki pripadajo vendar najboljšim orodjem kmetovalskim, kar jih je izumil noveji čas.

Nadalje grajati in v kmetijski greh šteti je sejatev o nepravem času. Govorimo najprvo o jarinah prerano vsejanih. Nekateri mislijo, da je treba kar hiteti orat, ko spomladi mraz zemljo popusti in se volom preveč ne vdira, ter vsejejo ječmen, oves, lan. Še prazna vera jih izpodbuja. Pravijo: lan mora veliki četrtek vsejan biti. Toda ne pomislijo, da more veliki četrtek biti enkrat 15. sušca, drugikrat 15. aprila. To je vendar velik razloček. Tudi je pomisliti na sneg, ali more ta za več časa pokriti setva ali ne. Kdor tako lan seje, podoben je igravcem v loteriji, ki večkrat zgubijo, nego dobijo.

Jarinino seme potrebuje, da kali in poganja, ne samo vlage, ampak tudi toplote. Te pa v severnejih in višjih krajih pred aprilom ni zanesljivo in vselej pričakovati. Samo grah in jara rž daje z vspehom poprej vsejati.

Prepozno pa podoravajo kmetovalci travne in deteljne prahe. Rž in pšenica zahtevata čisto, vrlo pripravljeno njivo. V to pa je treba: vlage, toplote in časa. Prve pošilja Bog o pravem času, za drugo in tretje pa se morajo kmetovalci sami pobrinoti. Praha mora biti godna, sicer sadeži ne prospevajo na njej, če prav se je bilo dobro gnojilo. Zato krivo delajo kmetovalci, ki še le meseca julija, ali zeló po ržji žetvi mislijo na oranje. Takošni gospodarji nimajo z žitom nikoli prave sreče. Polovica jim skoraj vselej gre pod izgubo in zatorej ne pridejo do blagostanja.

Šota kot nastelj.

Za nastelj pomanjkuje uže slame in drugih navadnih reči, ki rabijo za nastiljanje. V nadomestek služi šota, katera je naše pozornosti vredna. Sicer nima mnogo dobrih tvarin v sebi, kar velja posebno o šoti močvirjev. Vendar ima to svojstvo, da popije mnogo vode, zlasti pa amonijak, ki pripada najiminentnejšim gnojilom. Na Hanoveranskem imajo fabriko, kjer prirejajo šoto za nastelj. Rabi jim v to svrho šota iz močvirjev, to pa v kosih, kakor oreh velikih. Roba je suha, lahka, luknjičasta in rujave barve. Narejali so z njo mnogo znanstvenih poskusov, o katerih se naslednje poroča:

Dr. Wattenberg trdi, da 100 delov na zraku posušene šote vsprejme v sebe 860 delov vode, ako ta na njo iz lijaka kaplja. Primerjali so šoto tudi smrekovim žaganjem ter zasledili, da ima smrekovo žaganje procentov 0·9 dušika, 0·5 pepelnih tvarin, šota pa 0·49 dušika in 1·33 pepelnih tvarin. Vode popije šota 860 procentov, žaganje pa 368. Nedvojbeno presega šota v tem oziru žaganje, kakor številke dokazujejo. Šota tudi hitreje se razkrojiva v zemlji, nego žaganje. V določen hlev zaprli so dva ovna skozi 54 dni na prostor mereči 3·5 metra. Nastiljali so njima zaporedoma 11·71 kilo šote na zraku posušene. Ob koncu poskusa bilo je 132·5 kilo svežega gnoja. Nastelj ostajala je zmiraj primerno suha in torej vspre-